

תרגם כאילו כתוב שתי חלות? – אלא מתייחס על הכתוב מנחה חדשה וגם אותה קראה 'שתים', כלומר שתי מנחות (עפ"י משך חכמה אמור כג, יז).
 העירני הרי"ד וז"ר שליט"א מדהתוס' להלן צד. ש'לחם' משמש פעמים בלשון זכר ופעמים בלשון נקבה.
 ע"ע בספר עלה יונה (עמ' שנט) – על החילוק בין 'שנים' ל'שני' בכל המקרא. ומובן היטב שעשאן הכתוב שני גופין באמרו 'שתים' וגוף אחד באמרו 'שני'.

'בשעת שחיטה חישב לאכול חצי זית, ובשעת זריקה חישב לאכול חצי זית – פיגול, מפני ששחיטה וזריקה מצטרפין'. גם אם ננקוט שצריך מחשבה על אכילת כזית בתוך כדי אכילת פרס, [ורבא (בבבא) לא:] נסתפק בזה. ואולם הרמב"ם פסק שמצטרף אף ביותר מכדי אכילת פרס], יש לומר שסתם מחשבת אכילה מתפרשת בכדי אכילת פרס, הלכך כשחשב פעמיים לאכול חצי זית, הגם שחשב זאת בשתי עבודות, כאילו חשב בפירוש לאכול כזית בתוך כדי אכילת פרס (עפ"י חדושים ובאורים ג, י).
 לכאורה אפשר ליישב שחישב בשתיהן לאכול חצי זית בשעה מסוימת, ואף שבמחשבה השניה לא חשב על החצי זית הראשון [שאם כן נמצא שעתה חשב מחשבת אכילת כזית], אבל אם נצרף שתי מחשבותיו נמצא שחשב על אכילת כזית בזמן אחד. וצ"ע.

זיהא תני לוי ארבע עבודות אין מצטרפות לפיגול... אמר רבא: לא קשיא... אמר ליה אביי... אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי... אמר ליה: הכי השתא... הכי נמי מסתברא...'. לפי המסקנה נשאר
 הרומיא משתי הברייתות ללא הסבר. ועל כרחנו לומר שנחלקו בדבר, הגם שלא מצאנו תנאים שנחלקו במפורש. ואין מצוי בש"ס כדוגמת מבנה זה (קין אורה).
 ובשפת אמת צידד שכיון שלא מצאנו תירוץ אחר, ע"כ לתרץ כרבא, שתלוי הדבר במחלוקת רבי וחכמים. וזו הסיבה שפסק הרמב"ם ארבע עבודות מפגלות זו את זו, ודלא כברייתא דלוי. [וככלל, רבא מעדיף להעמיד סתירת ברייתות וכד' במחלוקת תנאים, ואביי מעדיף להעמיד באוקימתא, כפי שהראנו בסוטה ח].

'נטמאת אחת מן החלות או אחד מן הסדרים – רבי יהודה אומר: שניהם יצאו לבית השריפה, שאין קרבן ציבור חלוק. וחכמים אומרים: הטמא בטומאתו והטהור יאכל. אמר רבי אלעזר: מחלוקת לפני זריקה...'. באור דברי ר' יהודה: חלה אחת או סדר אחד שנטמאו לפני זריקת דם הכבשים / הקטרת הבזיכים – יזרוק הדם (בכבשי עצרת) ויקטיר הבזיכים (בלחם הפנים) ואחר כך ישרוף את כל החלות, שהרי גם אם אבד או נשרף או נפרס מן הלחם אחר הפירוק לפני הקטרת הבזיכים, הדין הוא שמקטיר את הבזיכים והחלות פסולות (כדלעיל ח). אך זה רק לר' יוחנן שם, אבל לריש לקיש – אינו מקטיר, וגם כאן לא יזרוק את הדם. עפ"י טהרת הקדש).
 וחכמים אומרים שנטמא אינו דומה לאבוד ושרוף מפני שהוא קיים ועומד [והציץ מרצה על אכילות], הלכך אין דינו כשירים שחסרו שאסורים באכילה, אלא הטהור יאכל לאחר הזריקה וההקטרה (ובבא תודה). ובוה מיושבת קושית בית מאיר, ואין הכרח למה שחידש, ע"ש.

דף טו

זרבי יהודה סבר: אין הציץ מרצה על אכילות'. ומה שאמר רבי יהודה 'אין קרבן ציבור חלוק' אינו נתינת טעם, אלא הכוונה לומר שקרבן ציבור הגם שטומאה הותרה בו אינו חלוק משאר פסולים שהכל

נפסל, וכגון חסרו השירים – כל השירים נפסלו, אף כאן גם הטהור פסול. והטעם לכך שאינו חלוק – לפי שאין הציץ מרצה על אכילות (ע' טהרת הקדש).

בדרך אחרת, פשוטה יותר: לדברי רב פפא בעצם הכל מודים לכלל 'אין קרבן ציבור חלוק', ומצד זה היה צריך להיות הדין כרבי יהודה, אלא שחכמים טוברים שלענין טומאה שונה הדבר היות והציץ מרצה. ועל כך חולק רבי יהודה.

[ולפי זה שאלת הגמרא שבסמוך 'ואם איתא לפי שאין הציץ מרצה על אכילות מיבעי ליה' – כלומר, מכך שנימק ר' יהודה שאין ק"צ חלוק משמע שזוהי נקודת מחלוקתם, ואילו לרב פפא הלא כולם מודים לכך והמחלוקת היא בענין ריצוי ציץ נמצא העיקר חסר מן הספר] (עפ"י בית זבול ח"א כב, ג).

יעוד אמר רבינא תא שמע...' כן נראה שצ"ל (ולא 'האמר').

'אלא אמר ר' יוחנן: לימוד ערוך הוא בפיו של רבי יהודה שאין קרבן ציבור חלוק'. כלומר קבלה היתה בידו בלי שום טעם (עפ"י פירוש המשנה להרמב"ם; יד דוד. וע"ע בשו"ת נודע ביהודה תנינא או"ח פו; שבט הלוי ח"א קנו).

– לפי הסבר זה, לכאורה יש לפרש שמחלוקת ר' יהודה וחכמים אמורה הן לפני זריקה הן לאחריה ודלא כר' אלעזר. וכן משמע מסידור דברי הגמרא, ששאלת 'ולפני זריקה במאי פליגי' מוסבת על דברי רבי אלעזר ומשמע שלולא דבריו לא היה קשה כלום, כי לימוד ערוך הוא שאין קרבן ציבור חלוק. אבל מלשון הרמב"ם ומפרשים נוספים משמע שדברי רבי אלעזר קיימים גם לפי הסבר רבי יוחנן, שמודה רבי יהודה שאם נטמאת אחת מן החלות לאחר זריקה שהטהור ייאכל, הגם שאין קרבן ציבור חלוק (עפ"י טהרת הקדש. והעיר שם על שיטה זו. ואכן ב'מלאכת שלמה' הביא מרבנו גרשום מאור הגולה לפרש שלריו"ח ליתא לדברי ר' אלעזר הראשונים. וע"ע בכל הענין בשו"ת בית זבול ח"א כב, ג-ד).

עוד זאת, לפי ר' יוחנן יש מקום לומר שאפילו אם אין הציץ מרצה על אכילות, יסברו חכמים שהטהור בטהרתו. ורק לדעת רב פפא תלויים הדברים זה בזה, אבל עתה אפשר שאין הדברים תלויים. וכן משמע ברמב"ם, שפסק (ביאת מקדש ד, ג) אין הציץ מרצה על אכילות, ואעפ"י כפסק כחכמים שהטהור בטהרתו. (ע' בכל זה בטהרת הקדש ובקרבן אורה. וראה עוד בהרחבה בברכת מרדכי ח"ב יא, יא-יד. וע"ע בשער המלך פ"ד מהלכות ביאת מקדש).

– לכאורה נראה בסוגיא שסברת 'אין קרבן ציבור חלוק' – מדאורייתא היא, שלכך לרבי יהודה יעשו כולם בטומאה. ואולם מהרש"א (בפסחים פ) הוכיח מדברי התוס' שאינה אלא מדרבנן, שגנאי להחלק בקרבן ציבור. וצריך לומר לדבריו שחכמים עקרו דין תורה ב'שב ואל תעשה' ואמרו אל ייקרב הפסח כשהציבור חלוק, והואיל וכולם מנועים מלהקריב מדרבנן, שוב מקריבים בראשון מהתורה (ע"ע בפירוט ביוסף דעת פסחים פ).

אך צ"ע לדבריו כיצד מטמאים הבוך הטהור משום סברא זו. ויתכן שסבר רבי יהודה שאין הלבונה מקבלת טומאה אלא מדרבנן. גם היה אפשר לומר שלכך כתב רש"י שיגיע הלבונה זו בוו [ולא כתב שיקריבנה כהן טמא], כי יתכן שדוקא זה מותר, שסובר מניית ראשון ושני מדרבנן. ואולם מפשט דברי רבי יהודה משמע שבכל אופן אפשר לעשותו בטומאה, וכ"כ בחזו"א. וצ"ע.

'לימא קל וחומר; ומה המפגל אין מתפגל, הבא לפגל ולא פיגל אינו דין שלא יתפגל'. קראו לתודה 'המפגל' – שיש בה כח ורואיות לפגל גם את הלחם. לא כן הלחם, אינו אלא 'בא לפגל ולא פיגל' –

לפי שלעולם אין בלחם כח לפגל את התורה. [בא לפגל' – מה שיכול לפגל, ולא פיגל' – בשלמות, שאין לו כח לפגל אלא את עצמו ולא את התורה] (עפ"י 'חדושי הרשב"א'. ובלשון רש"י משמע שלא פרש כן. וכן בספר מנחה טהורה הקשה כמה קושיות על פירוש זה).

'מעשה באחד שזרע כרמו של חבירו סמדר ובא מעשה לפני חכמים ואסרו את הזרעים והתירו את הגפנים' – יש לעיין מדוע נחשבים הזרעים שלו, הלא כשזורע בשדה חבירו, אפילו בהיתר, אין הפירות שייכים לו אלא לבעל הקרקע [ונותן לו הוצאותיו כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע. ב"מ קא.], והרי זה דומה לזרע כלאים בשביעית, שמוותרים כיון שהפירות הפקר. ואפשר שכאן הרי אין נוח לבעל הכרם לקנות, לכך הם של הזורע. או י"ל שמדובר כשזרע בקרקע שלו בתוך שטח עבודת הכרם, שאוסר (עפ"י חזון איש כלאים ג, טו).

(ע"ב) 'הכי השתא? התם קנבוס ולוף אסרה תורה...'. כלומר, מלבד חמשת מיני דגן, אסורים גם קנבוס ולוף מן התורה, אם משום שנקראים 'שדה' [או מפני שדומים לכרם, שהפרי תלוי בראשם כאשכול בגפן] או מטעם אחר (עפ"י רבנו תם בספר הישר, תצה; מובא בפסקי הר"ד כאן; יראים השלם – עז; שפט ועוד. וע"ע תוס' חולין ס.).

וישנה דעה הסוברת שאף שאר מיני זרעים אסורים מן התורה אך דוקא במינים הנאכלים, אבל הזרעים שאינם נאכלים אינם אסורים מן התורה, מלבד קנבוס ולוף שאעפ"י שזרעיהם אינם ראויים למאכל אדם (ע' במשנה שבת קכו: וברש"י) – הלכה היא שאסורים מן התורה (כן משמע בר"ן בחולין פרק ראשית הגז (ומובא בט"ז יו"ד רצו, א), ודלא כנראה מהתוס' כאן. ובדובב מישרים (ח"א קיא, ג) הראה שכשיטת הר"ן סוברים התוס' ביבמות פא ד"ה מא').

והר' חיים כהן (בשטמ"ק כאן) מפרש דברי הגמרא בתמיהה: וכי רק קנבוס ולוף אסרה תורה, הלא הזרעים כולם בכלל האיסור. ומשמע שלשיטתו אפילו זרעים שאינם נאכלים אסורים מן התורה. אך נראה שאם אינם נאכלים כלל, אף לא בדוחק – מותר (עפ"י שו"ת שבט הלוי ח"ב קסה הלכה ג. וע"ש בח"ח רלד, א שלהלכה אין לחוש משום כלאים לדשא הגדל תחת הגפן).

ויש מי שחילק בין איסור זריעת כלאים, הקיים בכל מיני זרעים, ובין האיסור שחל על הפירות שנוזעו וגדלו – שזה אינו מן התורה אלא בקנבוס ולוף, שדומים לכרם (ראב"ד – מובא בחידושי הרמב"ן בחולין פב ובשו"ת הרשב"א ח"א תמח. והרמב"ן דחה זאת. וכשיטת הראב"ד נראה גם ברי"ז, מובא בשלטי הגבורים קדושין ספ"ק, וכפי שבאר בשו"ת שבט הלוי ח"ב קסה, בהלכה ג).

הראב"ן (נב. מובא ביד דוד) כתב טעם לכך שקנבוס ולוף אסרה תורה; שכל מה שרגילים לזרוע ממנו שדות שלמות – בכלל איסור כלאים. [וכיוצא בזה בספר החינוך (תקמח) – שהם מינים חשובים בעינים, אבל שאר מינים אינם חשובים ובטלים לגפנים]. ומובן לפי זה התוספת המובאת בסוגריים, 'דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס...', שבוה נותן טעם מדוע אסרתם תורה, שהרי רגילים בזריעתם בשדות שלמות (יד דוד).

'... שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי, האי דעביד איסורא קנסוה רבנן, האי דלא עביד איסורא לא קנסו רבנן...'. משמע שבכלאים דאוריתא כגון תבואה או קנבוס ולוף – הכל אסור, גם הגפנים של חברו. אך זה רק לפי הדעה האומרת אדם אוסר דבר שאינו שלו (רבי מאיר), אבל לדעת האומרים שאינו אוסר (ר' יוסי ור' שמעון ביבמות פג) – הגפנים מותרים, וממילא גם תבואתו מותרת, לפי ה'קל וחומר' המבואר כאן (עפ"י תוס' יבמות פג. ד"ה ר' יוסי).

לכאורה משמע מהתוס' שנקטו את ה'קל וחומר' להלכה. ואולם הרמב"ם פסק כרב, ומשמע שאינו סובר ה'קל וחומר' (וע' בשפת אמת), ולפי"ז גם אם אינו אוסר הגפנים – זרעיו ייאסרו. ואולם בחזו"א (כלאים ג, כ) פרש דברי התוס' ביבמות שמשמע להם מלשון הגמרא שאפילו לרב שאינו סובר ה'קל וחומר', בכלאים דרבנן מותרים גם הזרעים לדעת ר' יוסי ר"ש שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, שאין כאן כלאים כלל ולא שייך לאסור מטעם קנס. וע"ע קרן אורה. יש מפרשים בסוגיא שהנידון להתר הגפנים לא (רק) משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אלא משום שהם סמדר ואינם נאסרים (ע' בהרחבה בראב"ן שם; שנות אליהו על המשניות; קרן אורה; מנחה טהורה; חזון איש כלאים ג, כב).

'השוחט את הכבש לאכול כזית מחבירו למחר – מהו, חבירו כבש משמע ולא מפגל או דלמא לחם משמע ומפגל'. לפי דעות הראשונים שפיגול חל בדיבור (ע' במצוין בתחילת זבחים ובתחילת מסכתנו), הספק מובן, שהשאלה היא מהי משמעות דבריו ולמה מתכוין האדם בדיבור זה. אבל לשיטות הסוברות שפיגול חל במחשבה, צריך באור מה מקום יש להסתפק במשמעות 'חבירו' הלא הכל תלוי במחשבתו. ודוחק לומר שמחשב מלים ואינו מחשב את המעשה אשר יעשה.

ואפשר לומר שהספק הוא מפני שכשאמר דברים אלו, הדיבור מבטל מחשבה, הלכך אין לנו ללכת אלא על אחר משמעות דבריו, גם אם יאמר שהתכוין לדבר אחר (עפ"י חזון איש קמא כח, יד).

ובשפת אמת פרש הגמרא לפי שיטת הראשונים שצריך דיבור [וכן בשיטה מקובצת (ב"מ מג: תוס' שאנץ) כתב להוכיח מכאן שפיגול בדיבור דוקא]. וכתב שנראה שמדובר שאומר שבדעתו היה כשאמר 'חבירו' על הלחם, והשאלה היא האם ניתן לפרש כן במשמעות 'חבירו', או שמא אין זה נכלל במשמעות הדיבור ואין מועיל מה שהיה בלבו, שדברים שבלב אינם דברים, שהרי בפיו אמר 'חבירו' ואין במשמע על הלחם.

ולפי זה כתב, בדחית הגמרא **'דלמא דפריש ואמר חבירו כבש'** – היה אפשר לומר שאומר שכוונתו היתה על הכבש. ואפשר שאכן זהו פירוש הגמרא, שאמר שכן היתה כוונתו. וצריך עיון לדינא.

אך לסברת החזו"א, גם לדעת הסוברים פיגול חל במחשבה ללא דיבור, אם דיבר וחשב בלבו אחרת – הדיבור הוא הקובע ואין הולכים אחר לבו הסותר את פיו. ובפרט לפי סברת כמה מהאחרונים שדבר שחל בלב, אם מוציא מפיו, דעתו שיחול כפה ולא בלב. ונתבאר במק"א. וע"ע במובא ביוסף דנת זבחים כט.

דף טז

ז'חכמים אומרים: אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר'. בכל המקומות בגמרא ובתוספתא שדנו על פיגול בחצי מתיר, לא מצאנו שדנו אלא במחשבת 'שלא בזמנו', אבל ב'שלא לשמו' – לא נזכר. ונראה שיש לחלק ביניהם, כי מחשבת פיגול תלאתה תורה באם האכל יאכל – שמחשבתו על אכילת אדם או אכילת מזבח, וכיון שהעבודות הן אלו המתירות את הקרבן לאכילת האדם או המזבח, הלכך סוברים חכמים שאין פיגול אלא אם מפגל ב'מתיר' שלם ולא בחצי מתיר, אבל מחשבת שלא לשמו שאינה תלויה כלל באכילה אלא היא 'מחשבת עבודה' כשלעצמה, יתכן ואין הפרש בין מתיר שלם לחצי, וגם בחצי מתיר פסול מן התורה. [וכן מצינו נידון זה בש"ס לענין מחשבת ערלים בקרבן פסח – כי גם שם מחשבתו שיאכלוהו ערלים, בדומה למחשבת פיגול] (עפ"י אור שמח הל' פסולי המוקדשין טז. וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ג נא, ג שנשא ונתן לפי"ז לבאר דברי התוספתא קרבנות א, ד; פסחים ד. וכן בחדושי הר צבי הסתפק בדבר.